

Markus 1: 1-15.

'Het probleem waar ik mij voor gesteld zag, is het kernprobleem van de homiletiek en laat zich uitsluitend beschrijven in paradoxen. Men dient een preek spankracht te verlenen door de spanning er uit te halen, men dient een preek uit de persoonlijke sfeer te halen door nog persoonlijker te worden, de gebeurtenis zo te vertellen dat zij blijkt niet gebeurd te zijn, iets te zeggen wat niet gezegd kan worden.'

Rutger Kopland ¹

De lijn in de pericoop Markus 1:1-15 is als volgt: Jezus wordt gedoopt door de Doper (asceet en kenner van de woestijn), kopje onder aan de grensrivier, en daarna weer opstaan. ²

Wie dit 'kopje onder' en weer 'opstaan' tot levensinzet maakt mag zich een geliefde zoon/dochter noemen (vs 11). Voortaan zijn alle ogen (in de evangelie-verhalen) op Jezus gericht. Zal hij het waarmaken? Kan hij het waar-maken, tot waarheid brengen? Om de metafoor van de doop (water, geest, nieuw leven) tot waarheid te kunnen brengen, om hiermee in de openbaarheid te treden, zo vervolgt het verhaal, is het eerst nodig dat je nog ergens anders bent, in de woestijn. Terzijde van het alledaagse en overbekende wordt Jezus (en worden wij) getraind om Gods waarheid tot werkelijkheid te brengen. Niet dat je dat zelf bedacht zou hebben, nee, de Geest zelf 'gooit hem weg' (ekballein) de woestijn in (zoals destijds het volk bemidbar; 40 jaar lang).

Literatuur over de woestijn is prachtige lectuur. De woestijnvaders en -moeders uit de tweede eeuw hebben er met hun geschriften een ongekend diepzinnige mystieke traditie mee laten beginnen. De feitelijke woestijn waar ze waren, werd ontdekt als en gelegd tegen de woestijn in het eigen hart en de eigen samenleving. Je moet blijkbaar even weg om tegen jezelf aan te kunnen kijken. De grootste kritiek op de samenleving van deze heremieten, duizenden trokken naar de woestijn voor raad en daad, om het uit te houden in de eigen harde samenleving. 'En terstond dreef de Geest Hem uit naar de woestijn'. (12)

De woestijn is de plek waar je het ware leven leert, letterlijk en figuurlijk. Want zinnebeeldig is het ook de diepte van de ziel, de plek waar we écht leven, maar waar we zo moeilijk toegang tot hebben. Immers, de satan, de tegenstrever houdt er huis. De satan verleidt ons en stuurt ons wilde dieren en engelen op ons dak (vs 13). Heel slim brengt de heen-en-weer-gooier ons op die manier tot wanhoop. Je mag dan een geliefde zoon en/of dochter zijn, deze liefde wordt gelouterd en op de proef gesteld, dat zal blijken in de evangelie-verhalen die volgen. Voordat Jezus zijn 'programma' proclameert (vs 15) wordt zijn liefde getest, gehard en ont-spannen gemaakt. Dan ook kan Johannes terugtreden (vs 14). Over die wilde dieren en die engelen gaan we te rade bij Drewermann. Maar eerst nog iets over de woestijn. Naast de mooie boeken van Bernard Rootmensen en Theo de Boer verscheen ook G.C. den Hertog, H.M. van der Vegt (red.), *Woestijn en openbaring, bijbelse wortels/joodse en christelijke interpretatie*, Kampen 1996. Ik lees hieruit een stukje van Jacob Willebrands. Een paar jaar geleden was ik bij hem in zijn hermitage in de heuvels van Galilea p.112/113. Daarna een stukje van Ze'ev Gries, p.130/131.

---

¹Rutger Kopland, *Het mechaniek van de ontroering*, Amsterdam 1995, p.83. Uiteraard staat bij Kopland 'poëzie' ipv homiletiek en 'gedicht' ipv preek.

Zie ook het interview met Kopland in 'Mijn God', Boekenweekmagazine, maart 1997, p.55 e.v.

²Over Markus 1:1-15 als literaire eenheid zie, C.J. den Heyer, Markus 1:1-15 - De proloog van het Markus-Evangelie, in: *Amsterdamse Cahiers no 1*, Kampen 1980, p. 76-84.

Heel kort de uitleg van vers 13 over de wilde dieren en de engelen door Eugen Drewermann.³ D. neemt het uitgangspunt in de volgende stelling: 'Want het is een geestelijke wet, dat iemand die zichzelf nog niet gevonden heeft, ook de weg naar de ander niet kan vinden.' (40) In de woestijn kom je je eigen 'primitieve agressies' tegen, het blijkt dat veel dingen die we doen of laten hun basis in deze agressies vinden. Nu hebben 'humanisten en moralisten' uit alle eeuwen ons aangeraden dit 'dier in ons' te bestrijden en het wilde dier plaats te laten maken voor het engelachtige in ons. 'In werkelijkheid leveren zij de menselijke psyche daarmee aan een eindeloze vicieuze cirkel uit.' (45) Wat overblijft is 'een gehalveerd wezen zonder driften'. D. voert een pleidooi om het dierlijke te accepteren, om de driften onder ogen te zien. Zo komen **drift** en **geest** in balans. 'Bij een minder angstige, minder trotse, minder verbeterde houding intussen, zoals Jezus die in de "woestijn" voorleeft, verliezen de "dieren" in de mens hun roofachtige gevaarlijkheid. (...) In dezelfde mate waarin de "dieren" hun door angst bepaalde wildheid afleggen en zich ontpoppen als helpers en begeleiders van het menselijke, krijgen nu ook de "engelen" hun wezenlijke eigenschap van goede geesten ... (...) Dieptepsychologisch gezien is het volkomen geloofwaardig, dat Jezus "in de woestijn" "met de dieren was en dat "engelen hem dienden": hoe zou hij zonder dergelijke ervaringen de kracht hebben gehad, mensen uit de bezetenheid van hun angst en gespletenheid tot zichzelf terug te brengen!' (48,49)

De diepte-psychologische methode van D. brengt een dimensie naar voren die we in de gebruikelijke exegeses niet op die manier tegenkomen. Den Heyer vat in het genoemde artikel een aantal van die exegeses samen. Ik geef dit citaat weer om te laten zien dat niets van het gebodene ook maar in de buurt van D. komt.

Vers 13, en hij was bij de wilde dieren, komt alleen bij Markus voor. 'Waarom vond de evangelist deze mededeling zo belangrijk? Wilde hij duidelijk maken hoe erg het was, dat zelfs de wilde dieren Jezus tijdens zijn verblijf in de woestijn bedreigden? Het is zeker niet onmogelijk en vele exegeten kiezen voor een dergelijke uitleg: terwijl in Daniel 7 de komst van de Zoon des Mensen de definitieve vernietiging betekent van de anti-goddelijke beesten/machten, wordt Jezus, de Zoon des Mensen, door de wilde dieren bedreigd en hij kan het alleen volhouden, omdat de engelen hem dienden, eten en drinken geven. Een dergelijke verklaring is niet onwaar en toch kan ze niet helemaal bevredigen. Het is net alsof Markus er een diepere betekenis aan geeft. Natuurlijk, Jezus werd in de woestijn bedreigd door de wilde dieren, zoals ieder mens, maar hij werd niet vernietigd door hen, want hij was hun heer. Markus' beschrijving roept herinneringen op aan Genesis 2,19v. waar verteld wordt, dat Adam in het paradijs met de dieren leefde. In de profetische verwachting van de eindtijd kwam de gedachte voor dat er dan weer vrede tussen mens en dier zou heersen. Is het gewaagd om te veronderstellen, dat Markus Jezus hier heeft willen tekenen als de nieuwe Adam?' (83)

D.E. Nineham citeert oude teksten waarin minder huiver voor wilde dieren naar voren komt, 'and the passage should be understood against the background of the common Jewish idea that the beasts are subject to the righteous man and do him no harm (...) Thus the whole passage is illuminated by this remarkable quotation from the *Test. Naph. 8/4*: 'If you do good, my children, both men and angels shall bless you, and the Devil shall flee from you and the wild beasts shall fear you and the Lord shall love you.'⁴

Dit laatste citaat is sterk **ethiserend**, zoals D. **psychologiseert**. Wat me opvalt in andere commentaren (Berbelbach van der Sprenkel, Hemelsoet, Van Iersel) is hun **theologiserende** aanpak. Nogal logisch zult u denken. Ik wil er echter mee aangeven hoe exclusief Jezus erin naar voren komt. Kan dat niet meer inclusief, dat wij allen in Jezus inbegrepen zijn, dat zijn verhaal ons verhaal is. Dat door Jezus' gaan in de woestijn ook wij onze wilde dieren en engelen op het spoor komen. Precies dit nu, leer ik van D. en is ook vervat in het citaat van Kopland

---

³E. Drewermann, *Beelden van verlossing, Toelichtingen op het Markus-evangelie*, Zoetermeer 1992/3, p. 40-50

⁴D.E. Nineham, *Saint Mark*, (Penquin Books) 1963, p.64

waarmee ik begon.

'De meest indringende vraag die men nu mijns inziens theologisch met betrekking tot de dieptepsychologische benadering van Drewermann kan stellen is: Durft men zich na Barth nog in te laten met een - zij het totaal anders georiënteerde - "natuurlijke theologie", die nadrukkelijk een antropologisch-religieus "vloertje" vooronderstelt in de ontologie, en daarbij zegt dat daarop een spreken over God kan rusten, dat gevrijwaard is van religieus en politiek misbruik? Ondanks alle twijfels lijkt me de keuze voor dit avontuur nu mogelijk en wenselijk.'⁵

Jurjen Beumer

Haarlem, 8 februari 1997

bestand preek71 / dir preken

---

⁵M. van der Velden, *In God geborgen. De theologie van Eugen Drewermann*, Nijkerk 1994, p.57/58

Een samen opgaan van Breukelman (Deurloo) en Drewermann spreekt mij aan. Zoals ze broederlijk naast elkaar staan (en verwerkt zijn) in Nico ter Lindens *Het verhaal gaat ...*, zie zijn verantwoording op p.303-305 (Amsterdam 1996)